

KAPİTALİZMİN KENTLERİ YAŞLI BİREYLERİ ÇAĞIRMIYOR

Mevlüt Ülgen (Psikolog)

Yeşil Sol Gündem (Mart – Nisan 2019)

Mega kentler, çılgin projeler, mega yatırımlar, gökdelenler, hızlı sistemler, daha çok enerji, daha çok yatırım, akıllı teknolojiler, kentsel paylaşım, daha çok çevre tahribatı, yok edilen ve edilmeye aday tarih ve kültür vaatleri... Haydi koş daha hızlı, daha güçlü, daha akıllı daha agresif, daha daha da yalnız ol nidaları ile yeni bir yerel seçime gidiyoruz. Ortadaki cenk hikayelerine, çemkirmelere bakılırsa hava pekte yerelden esmiyor ama biz yine de yerel niyet edip, yerel düşünelim. Soralım bu pek bilmiş beylere.

Kent tasarımlarınızda, yerel seçim programlarınız da yaşlılar, çocuklar, kadınlar, engelliler, nerede? Konumuz yaşlı bireyler, hani onlar için yaptığınız mega kentler, mega yatırımlar, gökdelenler, çılgin projelerle doğasını, tarihsel ve kültürel belleklerini silmeye çalıştığınız, kulaklarına avazınız çıktığı kadar haydi koş daha hızlı, daha güçlü, daha akıllı ol diye bağırdığınız, daha çok saygı, daha çok şefkat deyip daha çok depo bakımevi, daha çok cami, daha çok kiraathane vaat ettiğiniz yaşlılar. Sana gül bahçesi vaat etmiyorum ama üretme, katılma dediğiniz yaşlı bireyler neler ister, neler bekler ? Talepleri nelerdir? Bu yazı buna dair bir giriş, yapma, bir dokunuş olma, bir anımsatma muradı taşımaktadır.

Yaşlanma, organizmanın ana rahminde başlayıp ölünceye kadar kesintisiz bir şekilde değişime uğradığı bir süreçtir. Yaşlılık ise çocukluk, gençlik ve erişkinlik gibi yaşam dönemlerinden biri olup, kendine özgü özellikleri olan, biyolojik, psikolojik, sosyolojik boyutları ile ele alınan, yaşamın son evresi olarak tanımlanan bir dönemdir. Biyolojik boyutuyla yaşlılık, gelişim sürecinde vücudun yapısal ve işlevsel olarak değişimini ifade eder.

Psikolojik boyutuyla yaşlılık, algı, öğrenme, psiko-motor, problem çözme ve kişilik özellikleri açısından insanın uyum sağlama kapasitesinin kronolojik yaş ilerledikçe değişimini ifade eder. Sosyolojik açıdan yaşlılık ise bir toplumda belirli yaş grubundan beklenen davranışlar ve toplumun o gruba verdiği değerlerle ilgilidir. Kişinin toplumsal rol, statü ve beklentilerinin değişmesidir.

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) yaşlılığı çevresel etmenlere uyum sağlama yeteneğinin azalması ya da büyük oranda kaybolması olarak tanımlamakta, **65 yaş ve üzerini yaşlılık** dönemi için başlangıç olarak kabul etmekte, 65-74 yaş grubunu "**genç yaşlı**", 75-84 yaş grubunu "**yaşlı**", 85 ve üzeri yaş grubunu "**ileri yaşlı**" olarak sınıflandırmaktadır..

Yaşın ilerlemesi fiziksel, sosyal, ekonomik, psikolojik, vb. pek çok değişikliği beraberinde getirmektedir. Bu değişiklikler de yaşlı bireylerin gündelik yaşamlarını sürdürme kabiliyetlerinin ve toplumsal rollerinin genç yaşlara göre farklılaşmasına neden olmaktadır. Yaşlanma ile birlikte organ sistemlerinin rezerv kapasitelerinde, homeostatik kontrolde, çevresel faktörlere uyum sağlayabilme yeteneğinde ve stres cevap kapasitesinde azalma ortaya çıkmakta; çevresel etkenler ve yaşam koşullarına bağlı olarak bağımsız ve aktif yaşam sürme koşulları zorlaşmaktadır.

Yaşlanma sürecinde bireylerin; toplumsal yaşama aktif katılımı ve uyumu; sosyal ve yapısal çevrenin kendilerine sunduğu imkânlar ile bağıntılıdır. Yapılan çalışmalar; biyolojik olarak iyi durumda olan ve az sorun yaşayan yaşlı bireylerin; uygun olmayan sosyal yaşam ve çevre koşulları ile sağlıklarının olumsuz etkilendiğini ortaya koymuştur. Bu nedenle; yaşlı bireyin yaşam kalitesi ve refahını arttırılmasında birey-çevre etkileşimi çerçevesinde oluşturulacak çözümler önemlidir.

Araştırmalar yaşlı bireylerin yaşamlarını mümkün olduğu kadar uzun süre aktif ve bağımsız olarak sürdürmek; tüm zorluklarına rağmen tercih ettiği çevre ve evlerinde yaşlanmak istediklerini göstermektedir. Bu çerçevede geliştirilen aktif ve sağlıklı yaşlanma yaklaşımı ihtiyaç duydukları destekleyici hizmetler sağlanmak koşuluyla bireyin kendi çevrelerinde yaşamı sürdürmesini incelemekte; toplum destekli hizmetler, sağlık ve bakım desteği sağlanması gerekliliği vurgulanmaktadır. Yaşlıların bu taleplerini karşılayabilecek yaşam alanlarının oluşturulması, toplumsal çevre ve ilişkilerin yaşlıyı yerinde tutabilecek, toplumsal yaşama katılımını sağlayacak şekilde tasarlanması ve engellerden arındırılmış olması gerekmektedir.

Kapitalizmin kentleri çoğunlukla genç, çalışan erkek demografi için tasarlanmış ve kurulmuştur. Kentler yaşlı bireyler için engellerle doludur.

Kapitalizmin kentleri yaşlı bireyleri eve veya sosyo-ekonomik durumuna göre değişen konforu ve bakım olanakları sunan bakımevlerine hapsedmektedir. Seçim bildirge ve politikaları yaşlı bireyleri daha fazla izolasyon ve yalnızlığa itecek, toplumsal yaşama katılımını sınırlandıracak engelleri nasıl öreceğini anlatmaktadır. Kısaca Kapitalizm kentleri de, sosyo-ekonomik politikaları da yaşlıları içermemektedir. Yaşlı bireylerin toplumsal yaşama katılımı ve uyumu için önemli olan tarihsel, kültürel belleğin, ilişkilerin, nasıl tüketileceğini, atılacağını anlatıyor. Yeni kentler, mega projeler, dikey mimari, yoğunlaşan ve hızlanan trafik düzenlemeleri, rant için yağmalanan kamusal alanlar, her geçen gün daha hızlı koş diyen yaşam biçimi sanki yaşlı bireyleri eve kapanmaya, izolasyona, daha güvenli alanlara davet ediyor.

Oysa, eşitlik, esneklik, pratiklik, güvenlik, az fiziksel güç gereksinimi ve kolay erişimi önceleyen erişilebilir evrensel tasarım ilkelerine uygun, tüm insanlar tarafından herhangi bir adaptasyona ihtiyaç duyulmaksızın kullanılabilir kentsel planlama ve hizmetler sadece yaşlı bireyler için değil çocuklar, kadınlar, engellilerinde toplumsal yaşama katılımını artıracak, yaşam kalitesini yükseltecektir.

Toplumun çok büyük çoğunluğunu içermeyen, 20 ile 50 yaş arası çevik ve kuvvetli erkeklere uygun olarak tasarlanan kentler ve yaşam alanları daha fazla içe kapanma, daha fazla hastalık, daha fazla sağlık ve bakım gideri demektir.

Dünya Sağlık Örgütü uzmanlarının rapor ettiği çok kapsamlı bir çalışmaya göre : “ **Yaşam şeklinin sağlığı** %53 oranında etkilediği, **Genetik %21, Sağlık Hizmeti %16, Çevre % 10** olarak bulunmuştur. Çok iyi bir sağlık hizmeti sunduğunuzda toplumun sağlığını %16 etkileyebiliyoruz. Yaşam şeklini düzelttiğimiz zaman % 53 değiştirebiliyoruz. Buna çevreyi de eklediğimiz zaman toplumun yaşam şeklini olumlu olarak % 63 etkileme ve değiştirme şansına sahip oluyoruz. Genetik yapıyı henüz değiştiremiyoruz ancak yaşam şekli ve çevreyi etkilemek olumlu yönde değiştirmek elimizde. Bu toplumlar için hem daha az maliyetli hem de yaşam kalitesini yükselten, toplumsal refah ve mutluluğu artıran bir yaklaşımdır. “

Toplumun Sağlığını Etkileyen Etmenler

Sosyo-ekonomik durum, yaş, cinsiyet, eğitim, alışkanlıklar vb. Kaynak: CDC, USA, 1975

Yaşlı bireylere yönelik politika ve programların yaşlılar için bilgi, geçerli kültür ve geleneklere saygılı olması ve evrensel insan hakları ve etik değerleri içermesi gerekmektedir. Politika ve programlar yaşlı bireyin yapabilirlikleri ile birlikte sosyal, siyasal, kültürel, ekonomik ve manevi olarak topluma sürekli katılımını içermelidir. Yaşlı bireylerin yaşlanma dönemi boyunca bulunduğu sosyal ve kültürel çevrede aktif olarak rol alabilecekleri bir süreci içermelidir.

Bağımsızlık, katılım, bakım, kendini gerçekleştirme, itibar kavramları ile şekillenen BM Yaşlı İlkeleri çerçevesinde yaşlıların yaşama katılımının desteklenmesi, aktif ve sağlıklı yaşlanma olanaklarını içeren düzenlemelerin yapılması öncelikli politikalar arasında olması gerekmektedir.

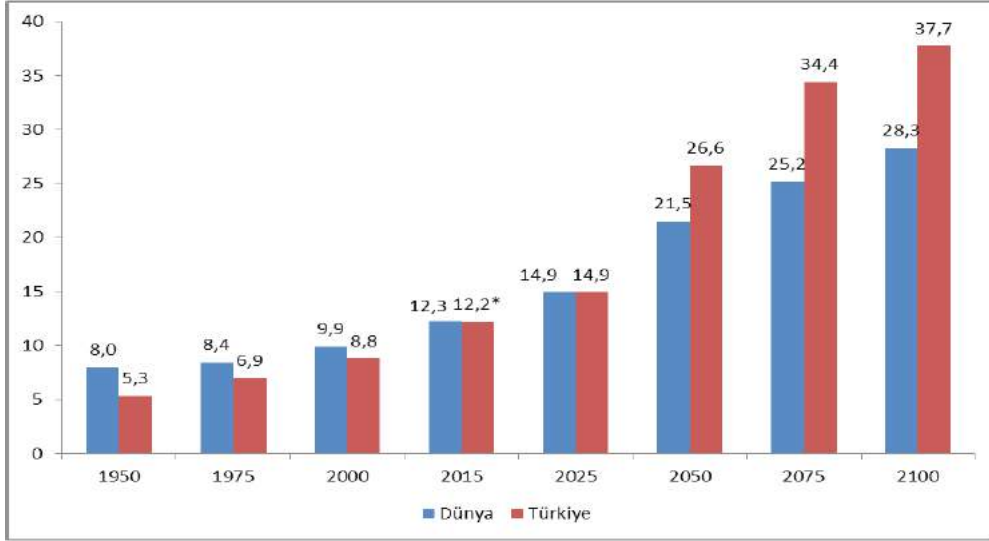
BM Yaşlı İlkelerinde ifadesini bulan temel haklar tüm yaşlı bireyler için asgari hakları içermektedir.

Genel çerçevesi ile bu ilke ve haklar:

Bağımsızlık : beslenme, barınma, giyim gibi temel gereksinimlerini karşılamak ve sağlık bakımından yararlanma; yaşlarına, yeteneklerine uygun eğitim ve öğretim programlarına sahip olmayı içermektedir. Bireysel tercihlerine uygun, güvenli bir çevrede yaşamaları, yaşadıkları çevrenin aynı zamanda onların kapasitelerini geliştirebilecek fırsatlar sunmasını kapsamakta; mümkün olduğunca uzun süre kendi evlerinde ya da aile ortamında yaşama koşullarının sağlanmasını

TÜİK tarafından yapılan nüfus projeksiyonlarına göre 2050 yılından sonra, genel nüfustaki düşüğe karşın 65 ve 80 yaş üzerindeki nüfus artacaktır. Türkiye’de, 65 yaş üzerindeki bu artışta dikkati çeken bir diğer önemli özellikle de, **80 yaş üzeri nüfusun da hızla artması**. 2013 yılında %1,54 iken; 2023 yılında %3,58; 2050 yılında %5,23; 2075 yılında %9,58 olacaktır.

Dünyada ve Türkiye’de Yaşlı Nüfus (60 yaş ve üzeri) Oranının Değişimi, 1950-2100 (Yüzde)

Kaynak: United Nations, 2015; *TÜİK, 2016b

Tüm bu demografik değişimler paradigma değişimini zorunlu kılmaktadır. Yaşamın içinde olan ve gümbür gümbür çoğalarak gelmekte olan yaşlı bireyler politika belirleyicileri paradigma değişimine zorlamaktadır. Nitekim Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO), 2002 yılında geliştirdiği aktif yaşlanma çerçeve metni bu paradigma değişimini yansıtmaktadır. Bu metinde “yaşlı dostu” kavramını yaşlı dostu fiziksel çevre, sağlık ve sosyal hizmetler, katılım ve özerkliği koruyucu önlemler olarak değerlendirmekte, yaşlı bireyler için yaşlı dostu toplumlar ve kentler önermektedir.

“Yaşlı Dostu Toplum” kavramı “yaşlıların aktif olarak kapasitelerinin, yeteneklerinin, verebileceklerinin farkına varan, ihtiyaçlarına ve seçimlerine karşılık verebilen, fikirlerine ve yaşam tarzlarına saygı gösteren, kırılgan olanları mutlak koruyan, toplum yaşamının her alanına ve anına katılmayı teşvik eden her tür politika, hizmet, oluşum ve yapının bulunduğu toplumları ifade etmektedir.

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından 2007 yılında hazırlanan kılavuz ile hizmet sunumu (sağlık hizmetleri, ulaşım), yapı (konut, açık alanlar ve binalar) ve sosyal (sivil ve sosyal katılım) açılardan yaşlı dostu bir çevrenin temel özellikleri ayrıntılı olarak tanımlanmıştır..

Yaşlı Dostu kent olabilmek; Dış Mekânlar ve Binalar, Ulaşım, Konut, Sosyal Katılım, Toplumsal Yaşama Dâhil Olma ve Toplumun Yaşlıya Saygısı, Vatandaşlık Görevini Yerine Getirme ve İşgücüne Katılım, Bilgi Edinme ve İletişim ve Toplum Desteği ve Sağlık Hizmetleri ; başlıkları adı altında ayrıntılı kriter ve tanımlamalara yer verilmiştir. “Yaşlı dostu kent olabilmek için tanımlanan bütün adımların eksiksiz yerine getirilmesi gerekmektedir. “Yaşlı Dostu Kent” sadece yaşlı bireyler için değil, başta çocuklar ve engelliler olmak üzere tüm kent halkının yararı için düzenlemelerin yapıldığı ve tedbirlerin alındığı kentsel bir yaşam çevresi olup kentlilerin yaşam kalitesini artıran bir anlayış temsil etmektedir. “

Yaşlı bireyler var, çoğalarak gümbür gümbür geliyorlar. Yaşlı bireyler, kendileri için tasarlanan konforlu bakımevleri, sağlık kurumları, kiraathaneler, insan ilişkilerinden koparılmış çok katlı lüks konutlardan daha fazlasını hak ediyor ve istiyorlar deme muradı ile yazılmış bu yazı, yaşlı bireylere yönelik politika ve program oluşturma, egemen anlayışa karşı alternatifler üretme, yaşlı dostu kent ve yaşam alanları için yeniden düşünme çağrısıdır.

Yaşadığımız kenti başta yaşlılar, çocuklar, engelliler olmak üzere tüm toplumu içeren, doğal, tarihsel, kültürel çevre ile uyumlu, merkezine bir cümle canlının sağlıklı ve aktif yaş alma hakkını, mutluluğu ve esenliğini esas olan, toplumun tüm renklerini, seslerini kucaklayan çok kültürlü, çok dilli , çok türkülü, eşit, erişilebilir kamusal hizmet ve yaşam alanlarını önceleyen, barış, dayanışma, paylaşımın ve demokratik katılımın sembolü olan kentler ve politikalar oluşturma çabamız hepimize kolay gelsin.

Türkiye'de Demografik Dönüşüm

Yıl	Toplam Nüfus	Yıllara ortanca yaş	Doğuştan Beklenen Yaşam Süresi	Yaşlı Bağımlılık Oranı %	Yaş Grupları (%)		
					0-14 Yaş %	15-65 Yaş %	65 + Yaş %
1935	16.158.385	21,2			41.4	54.7	3.9
1945	18.790.174	20,0			39.5	57.1	3.3
1955	24.064.763	20,4			39.3	57.3	3.4
1965	31.391.421	19,3			41.9	54.1	4.0
1975	40.647.719	19,5			40.6	54.8	4.6
1985	50.664.458	20,9			37.6	58.2	4.2
1990	56.473.35	22,2			35.0	60.7	4.3
2000	67.803.927	24,8	71,0	10,5	29.8	64.5	5.7
2007	70.586.256	28,3	75,3	10,3	26.4	66.5	7.1
2011	74.724.269	29,7	76,6	%11,1	25.3	67.4	7.3
2012	75.627.384	30,1	26,8	11,1	24,9	67,6	7,5
2014	77.695.904,	30,7	77	%11,8	24,3	67,8	8,0
2015	78741053	31,0	78	%12,2	24,0	67,8	8,2
2016	79814871	31,4		12,3	23,7	68,0	8,3
2023*	84247088	34,0		14,9	21,2	68,6	10,2
2050*	93475575	42,35		19,3	15,7	63,4	20,8
2075*	89172088	47,4			14,6	57,7	27,7

Tablo :Türkiye'nin Demografik Dönüşümü (7-9)